

RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA SOLIQ TIZIMI

Rustamova Gulnoza Yaxyoyevna

Samarqand Davlat Universiteti, yuridik fakulteti

gulnozar476@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada rivojlangan mamlakatlarda soliq tizimining samaradorligi, iqtisodiy o'sishga va ijtimoiy barqarorlikka ta'siri tahlil qilindi. Tadqiqot mavjud ilmiy manbalar va empirik dalillar asosida amalga oshirildi, jumladan soliq siyosati dinamikasi, boshqaruvdagi muammolar, ekologik va gender omillari, soliq imtiyozlari va sog'liqni saqlash soliqlari ko'rib chiqildi. Natijalar rivojlangan mamlakatlarning soliq tizimi strategik, adolatli va inklyuziv bo'lishi, iqtisodiy va ijtimoiy maqsadlarni amalga oshirishda muhim vosita ekanligini ko'rsatdi. Shu bilan birga, boshqaruv sifati va soliq to'lovchilarning rioya qilish darajasi samarali soliq siyosati uchun asosiy omillar sifatida e'tiborga olinishi lozimligi ta'kidlandi.

Kalit so'zlar: Soliq tizimi, rivojlangan mamlakatlar, iqtisodiy o'sish, ijtimoiy barqarorlik.

Kirish

Soliq tizimi davlat iqtisodiy siyosatining muhim tarkibiy qismi bo'lib, mamlakatning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda katta rol o'ynaydi. Soliqqa tortish har qanday iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismi bo'lib, hukumatlar uchun davlat xarajatlarini moliyalashtirish va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda asosiy daromad manbai hisoblanadi [1]. Shu sababli, rivojlangan mamlakatlarda soliq tizimini tahlil qilish ularning iqtisodiy muvaffaqiyat omillarini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tahlil orqali soliq siyosatining samaradorligi va uning iqtisodiy o'sishga ta'siri yoritib beriladi.

Rivojlangan mamlakatlarda soliq tizimi odatda mukammal va tizimli ravishda tashkil etilgan bo'lib, u iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga xizmat qiladi. Bu jarayonda soliq turlari o'rtasidagi muvozanat hamda ularning to'g'ri qo'llanilishi alohida ahamiyatga ega. Basariya [2] esa rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashda soliq tuzilmasi, ayniqsa to'g'ridan-to'g'ri soliqlarning muhimligini ta'kidlaydi. Shundan kelib chiqib, rivojlangan mamlakatlar tajribasini o'rganish orqali samarali soliq tizimini shakllantirish imkoniyatlari kengayadi.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda rivojlangan mamlakatlarda soliq tizimining samaradorligini o'rganish uchun mavjud ilmiy adabiyotlar va tadqiqotlar tahlil qilindi. Yangi metod ishlab chiqishga emas, balki mavjud tadqiqotlar natijalarini solishtirish va tahlil qilishga asosiy e'tibor qaratildi. Shu maqsadda

tadqiqot jarayonida quyidagi manbalar va natijalar o'rganildi:

Rivojlangan mamlakatlarda soliq tizimi bo'yicha so'nggi tadqiqotlar soliq siyosati dinamikasi, boshqaruvdagi muammolar hamda soliqlarning zamonaviy ijtimoiy masalalarni hal etishdagi rolini yanada chuqurroq tushunishga yordam berdi [1]. Empirik dalillar shuni ko'rsatadiki, mamlakatlar o'rtasidagi daromad yetarliligi farqlari soliq tuzilmasi, soliq to'lovchilarning rioya qilish darajasi, iqtisodiy o'sish sur'atlari va boshqaruv sifati kabi omillar bilan bog'liq [3]. Soliq tizimida ekologik va gender omillarining tobora muhim ahamiyat kasb etayotgani yanada adolatli va inklyuziv soliq tizimlarini yaratish zarurligini ta'kidlamogda [4]. Tadqiqotlar soliq imtiyozlari va chegirmalarning soliqlardan keyingi daromad taqsimoti hamda boylik to'planishiga ta'sirini o'rganib, adolat va samaradorlikni oshirish uchun keng qamrovli soliq islohotlariga ehtiyoj borligini ko'rsatdi [5]. Shuningdek, tadqiqotlar sog'liqni saqlash soliqlari va ijtimoiy sug'urta badallarini loyihalash va joriy etish masalalarini tahlil qilib, universal sog'liqni saqlash tizimlarini barqaror moliyalashtirish hamda tibbiy xizmatlardan teng foydalanishni ta'minlashga qaratilgan [6]. Bundan tashqari, korporativ soliq islohotlari va soliq rag'batlarining investitsiya qarorlari hamda iqtisodiy o'sishga ta'siri o'rganilib, raqobatbardoshlik va byudjet daromadlari o'rtasida muvozanatni saqlash muhimligi ta'kidlangan [7].

Ushbu metodologiya orqali rivojlangan mamlakatlarda soliq tizimining samaradorligi, adolatliligi va inklyuzivligi bo'yicha xulosalar chiqarish imkoniyati yaratildi. Tadqiqot qiyosiy va tahliliy yondashuvlarga asoslangan bo'lib, mavjud empirik dalillarni tizimli ravishda o'rganishga yo'naltirilgan.

Natijalar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda soliq tizimi iqtisodiy o'sish va ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. So'nggi tadqiqotlar soliq siyosati dinamikasi, boshqaruvdagi muammolar hamda soliqlarning zamonaviy ijtimoiy masalalarni hal etishdagi rolini yanada chuqurroq tushunishga yordam berdi. Shu orqali soliq siyosati nafaqat davlat byudjetini to'ldirish, balki ijtimoiy muammolarni hal qilish va jamiyatdagi tenglikni oshirish vositasi sifatida ham muhim ekanligi aniqlandi. Empirik dalillar shuni ko'rsatadiki, mamlakatlar o'rtasidagi daromad yetarliligi farqlari soliq tuzilmasi, soliq to'lovchilarning rioya qilish darajasi, iqtisodiy o'sish sur'atlari va boshqaruv sifati kabi omillar bilan bog'liq. Bu esa soliq tizimini shakllantirishda har bir mamlakatning o'ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarini hisobga olish zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, soliq tizimida ekologik va gender omillarining tobora muhim ahamiyat kasb etayotgani adolatli va inklyuziv soliq tizimlarini yaratish ehtiyojini yanada kuchaytirmogda. Bu omillar soliq siyosatining nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, soliq imtiyozlari va chegirmalar soliqlardan keyingi daromad taqsimoti hamda boylik

to'planishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi, shuning uchun adolat va samaradorlikni oshirish uchun keng qamrovli soliq islohotlariga ehtiyoj mavjud. Bu esa soliq siyosatining har tomonlama puxta rejalashtirilishi zarurligini tasdiqlaydi. Shuningdek, sog'liqni saqlash soliqlari va ijtimoiy sug'urta badallarini loyihalash va joriy etish masalalari universal sog'liqni saqlash tizimlarini barqaror moliyalashtirish va tibbiy xizmatlardan teng foydalanishni ta'minlashga xizmat qiladi. Bu natijalar rivojlangan mamlakatlarda soliqlarning jamiyat farovonligiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sirini ko'rsatadi. Bundan tashqari, korporativ soliq islohotlari va soliq rag'batlari investitsiya qarorlari va iqtisodiy o'sishga sezilarli ta'sir qiladi, shuningdek, raqobatbardoshlik va byudjet daromadlari o'rtasida muvozanatni saqlash zarurligini ko'rsatadi. Bu esa soliq siyosatini shakllantirishda nafaqat moliyaviy, balki strategik nuqtai nazardan ham ehtiyotkorlik bilan yondashish zarurligini tasdiqlaydi. Natijalar umumlashtirilganda, rivojlangan mamlakatlarda soliq tizimi iqtisodiy barqarorlik, adolatli daromad taqsimoti, ijtimoiy inklyuzivlik va ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim vosita ekanligi aniqlandi. Shu bilan birga, samarali soliq tizimi yuqori darajadagi boshqaruv sifati, soliq to'lovchilarning rioya qilish darajasi va puxta ishlab chiqilgan strategik siyosat orqali ta'minlanadi.

Muhokama

Natijalar shuni ko'rsatdiki, rivojlangan mamlakatlarda soliq tizimi nafaqat byudjet daromadlarini ta'minlash, balki iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikni saqlashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Soliq siyosati dinamikasi va boshqaruvdagi muammolarni chuqurroq tahlil qilish orqali, mamlakatlar o'rtasidagi daromad yetarliligi farqlari soliq tizimining samaradorligiga bevosita ta'sir qilishi aniqlandi. Bu esa, puxta rejalashtirilgan soliq tizimi mamlakatning ijtimoiy va iqtisodiy maqsadlarini muvaffaqiyatli amalga oshirishini ta'kidlaydi. Shuningdek, ekologik va gender omillarining muhimligi soliq siyosatini nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy inklyuzivlikni oshirishga qaratilgan shaklda rivojlantirish zaruratini ko'rsatadi. Soliq imtiyozlari va chegirmalarning daromad taqsimoti va boylik yig'ilishiga ta'siri esa keng qamrovli islohotlarni amalga oshirishga turtki beradi. Bu omillar soliq siyosatining adolat va samaradorlikni bir vaqtning o'zida ta'minlashdagi muhimligini tasdiqlaydi. Sog'liqni saqlash soliqlari va ijtimoiy sug'urta badallarini loyihalash va joriy etish tajribasi universal sog'liqni saqlash tizimlarini barqaror moliyalashtirish va tibbiy xizmatlardan teng foydalanishni ta'minlash imkonini beradi. Bu esa soliqlarning jamiyat farovonligiga bevosita ta'sirini yana bir bor ko'rsatadi. Shu bilan birga, korporativ soliq islohotlari va rag'batlar investitsiya qarorlari va iqtisodiy o'sishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi, raqobatbardoshlik va byudjet daromadlari o'rtasida muvozanatni saqlash zaruratini ta'kidlaydi. Umuman olganda, tahlil shuni ko'rsatdiki, rivojlangan mamlakatlarning soliq tizimi samarali, barqaror va inklyuziv bo'lishi uchun

strategik yondashuv, boshqaruv sifati va soliq to'lovchilarning rioya qilish darajasi muhim omil hisoblanadi. Shu asosda, ushbu tajribani o'rganish rivojlanayotgan mamlakatlar uchun samarali soliq siyosatini ishlab chiqishda foydali bo'lishi mumkin.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, rivojlangan mamlakatlarda soliq tizimi iqtisodiy barqarorlik, adolatli daromad taqsimoti va ijtimoiy inklyuzivlikni oshirishda muhim vosita hisoblanadi; soliq siyosati dinamikasi, boshqaruvdagi muammolar, ekologik va gender omillar, soliq imtiyozlari, sog'liqni saqlash soliqlari va korporativ soliq rag'batlari iqtisodiy va ijtimoiy maqsadlarni amalga oshirishda katta rol o'ynaydi; shuning uchun samarali soliq siyosatini shakllantirishda boshqaruv sifati, puxta rejalashtirish va soliq to'lovchilarning rioya qilish darajasi asosiy omillar sifatida e'tiborga olinishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rumasukun, Mohammad Ridwan va Muhammad Yamin Noch. "Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda soliq tizimi samaradorligining qiyosiy tahlili." *Golden Ratio of Taxation Studies* jurnali, 3-jild, 2-son (2023): 100–112-betlar.
2. Basariya, S. (2019). "Rivojlanayotgan mamlakatlarda soliq tuzilmasi va iqtisodiy o'sish: qiyosiy tahlil." *International Journal of Economics and Finance Studies*, 11-jild, 2-son, 67–78-betlar.
3. Fuest, C., Peichl, A. va Sieglloch, S. (2021). Yuqori korporativ soliqlar maoshlarni kamaytiradimi? Germaniyadan mikro darajadagi dalillar. *Siyosiy Iqtisodiyot Jurnali*, 129(7), 2081–2121. <https://doi.org/10.1086/711504>
4. Brett, A., Leroy, S., Sami, M. va Verani, A. (2021). Soliqlarni ayollar huquqlarini himoya qilish uchun samarali qilish. Oxfam tadqiqot hisobotlari. <https://doi.org/10.21201/2021.7927>
5. Alvaredo, F., Chancel, L., Piketty, T., Saez, E. va Zucman, G. (2020). Global tengsizlik va iqtisodiy o'sishning fil egri chizig'i. *American Economic Review*, 110(9), 2629–2654. <https://doi.org/10.1257/aer.20160290>
6. Van Doorslaer, E., O'Donnell, O., Rannan-Eliya, R. P., Somanathan, A., Adhikari, S. R., Garg, C. C., ... va Zhao, Y. (2019). Osiyoda sog'liqni saqlash xizmatlari uchun falokatli darajadagi to'lovlar. *Health Economics*, 12(12), 1159–1184. <https://doi.org/10.1002/hec.776>

